

Zadání úkolu č. 1

A)

Na následující otázky odpovídejte jednoslovně (např. ano, ne, musí, nemusí atd.) a následně odůvodněte svůj názor (dvě až pět stručných vět. Nutné uvést zdroj, ze kterého jste čerpali!! – Z toho vyplývá, že na konci vypracovaného úkolu musí být uveden seznam použité literatury!):

- a) V tzv. mýtickém období sloužil mýtus jako vyprávění (jako dnešní pohádka), proč?
- b) Došlo k přechodu z období mýtického do období „filozofického“ v 9. st.př.n.l.?
- c) Slovo *arché* bylo pro řecké vzdělance tím, co pro nás dějiny, proč?
- d) Najdeme v níže textu od Platóna nějaký mýtus, proč?

Odpovězte na následující otázky (4–10 vět. Nutné uvádět zdroj):

- e) Co je to ontologie?
- f) Charakterizujte Platonóvu ideu? (K tomu viz ve studijních materiálech → obrazové materiály → „Platón – jeskyně“ a „Platón – ideje“.)
- g) Charakterizujte Aristotelovu substancii? (K tomu viz ve studijních materiálech → obrazové materiály → „Aristotelés“)
- h) Co mají idea a substance společného? (Jedná se o představu, která až do 19. století nebyla v evropském myšlení téměř zpochybněna)
- ch) Co to byla *polis*?
- i) Jak byla aténská *polis* organizovaná v polovině 5. st. př. n. l.?
- j) Charakterizujte politickou a myšlenkovou změnu, ke které došlo na přelomu 3. a 4. století?

Na následující otázky odpovídejte jednoslovně (např. ano, ne, musí, nemusí atd.) a následně odůvodněte svůj názor (2-5 vět; uveďte zdroj!).

- k) Byl epikureismus filozofickým směrem, který vyzýval člověka k přísné askezi?
- l) Pohled stoiků se nelišil v pohledu na člověka a morálku od pohledu Platóna.
- m) Plótinus byl myslitelem, který nenavazoval na Platóna ani nerozvíjel jeho učení?
- n) Augustinus navázal na Plótinu, protože byl pohanský filozof.

B) Práce s texty

Přečtěte si a zpracujte následující dva texty následujícím způsobem:

- 1) Vypište všechny základní myšlenky textu (pozor na text Platónův – nejde nám o jeskyni, ale o to, co chtěl Platón pomocí jeskyně ukázat).**
- 2) Na základě těchto myšlenek napište základní informaci, který text chtěl předat.**
- 3) Odpovězte na otázky.**
- 4) Pokuste se napsat, jaký je vztah mezi těmito dvěma texty (přestože je od sebe dělí téměř 24 století). (Nestačí odpověď, že Nietzsche píše o Platónovi!)**

Platón: Ústava přel. František Novotný

Sókratés: S očima, jak víš, je tomu tak, že kdykoli je někdo obrácí na ony předměty, na jejichž barvách se prostírá nikoli denní světlo, nýbrž noční přísvit, nevidí dobře a jsou skoro jako slepé, jako by v nich nebylo čistého zraku.

Glaukón: Zajisté.

Sókratés: Kdykoli je však obrátí na předměty, na které svítí slunce, tu myslím, vidí jasně, a je zjevno, že v týchž očích je zrak.

Glaukón: Ovšem.

Sókratés: Takovým způsobem tedy pozoruj i jevy duševní, a to tak: kdykoli se duše upře na to, nač svítí pravda a jsoučno, pochopí to a pozná a je patrné, že má rozum; kdykoli však na to, co je smíšeno s tmou, na jev vznikající a hynoucí, tehdy jen nejasně míní a špatně vidí, sem a tam svá mínění převracejíc, a tu zase se podobá, jako by neměla rozumu.

Glaukón: Ano, podobá se.

Sókratés: To teď, co poznávaným předmětům poskytuje pravdy a poznávajícímu podmětu výkonné schopnosti, věz, že je idea dobra; ona je příčinou rozumového vědění a pravdy, neboť ta je poznávaným předmětem, a tak, ačkoli obé je krásné, i poznání i pravda, správně učiníš, budeš-li onu ideu pokládat za něco jiného a ještě krásnějšího nad toto obé; co pak se týče rozumového vědění a pravdy, jako tam je správné světlo a zrak pokládat za věci slunci blízké, ale pokládat je za slunce by nebylo správné, tak

také i zde pokládat toto obé za věci blízké dobru je správné, ale není správné, pokládat jeden nebo druhý z nich za dobro samo, nýbrž význam dobra je ještě více cenit.

Glaukón: Nevýslovná to krása podle tvé řeči, když poskytuje vědění a pravdy, ale sama nad tyto věci krásou vyniká; vždyť přece jistě tím nemyslíš rozkoš.

Sókratés: Zadrž hříšná slova, odpověděl jsem; ale raději ještě pozoruj jeho obraz tímto způsobem

Glaukón: Jak?

Sókratés: O slunci, myslím, řekneš, že viditelným věcem dává netoliko možnost, aby byly viděny, nýbrž i vznik a vzrůst a výživu, ač samo není vznikem?

Glaukón: Jak jinak?

Sókratés: Rci tedy, že i předměty poznání mají od dobra nejen to, že jsou poznávány, nýbrž že se jim od něho dostává i bytí a jsoucnosti, ačkoli dobro není jsoucnost, nýbrž vyká ještě nad jsoucnost. důstojností a mocí.. .

[...]

Sókratés: A nyní, pokračoval jsem, představ si rozdíl mezi duší vzdělanou a nevzdělanou tímto podobenstvím. Pomysli si lidi jako v podzemním obydlí, podobném jeskyni, jež má ke světlu dlouhý vchod zšíří celé jeskyně; v tomto obydlí již od dětství žijí spoutání na nohou i na šíjích, takže zůstávají stále na témž místě a vidí jedině dopředu, ale nemohou otáčet hlavy, protože jim pouta brání; vysoko a daleko vzadu za nimi hoří oheň a Uprostřed mezi ohněm a spoutanými vězni je nahoře příčná cesta, podél níž si myslí vystavěnou zídku na způsob přepážek, jaké mívají před sebou kejklíři a nad kterými ukazují své kousky.

Glaukón: Dobře.

Sókratés: Mysli si pak, že podél této zídky chodí lidé a nosí všelijaké náradí, přečnívající nad zídku, také podoby lidí a zvířat z kamene i ze dřeva i všelijak vyrobené, přičemž jedni z nosičů, jak se podobá, mluví, druzí pak mlčí.

Glaukón: Divný je ten tvůj obraz a divní vězňové.

Sókratés: Podobní nám, odpověděl jsem; neboť takoví lidé jistě by neviděli ze sebe samých ani ze svých druhů něco více než stíny, vrhané ohněm na protější stěnu jeskyně.

Glaukón: Jak by také uviděli, když jsou nuceni držet po celý život hlavu bez hnutí?

Sókratés: A co předměty, nosené podél zídky? Neviděli by z nich právě tolik?

Glaukón: Ovšem že.

Sókratés: A kdyby mohli ve spolek rozmlouvat, jistě by mysleli, že těmi jmény, které dávají tomu, co před sebou vidí, označují skutečně předměty.

Glaukón: Nutně.

Sókratés: A což kdyby to vězení odráželo od protějška i ozvěnu? Kdykoli by promluvil někdo z přecházejících nosičů, nemyslíš, že by pokládali za původ toho hlasu jediné právě ten přecházející stín?

Glaukón: Při Diovi, dozajista.

Sókratés: U takových lidí lidí, děl jsem, by veskrze za pravdu neplatilo nic jiného než stíny těch umělých věcí.

Glaukón: Docela nutně.

Sókratés: Nuže pozoruj, jak by to asi bylo s jejich vyproštěním a vyléčením z pout a nerozumnosti, kdyby se jim ho přirozeně dostalo, a to takto. Jeden z nich je vyproštěn z pout a přinucen náhle vstát a otočit šíji a jít hledět vzhůru ke světlu. Z toho všeho by cítil bolest a pro mžitky v očích nebyl by schopen dívat se na ony předměty, jichž stíny tenkrát viděl; co by asi řekl, kdyby mu někdo tvrdil, že tenkrát viděl jen přeludy, nyní však že zří správněji, jsa mnohem blíže skutečnosti a obrácen k předmětům skutečnějším, a kdyby ho nutil, ukazuje mu na každý z předcházejících předmětů, odpovídat na otázku, co to je? Nemyslíš, že by byl v nesnázích a, domníval se, že věci, které tehdy viděl, byly pravdivější než ty, které mu jsou nyní ukazovány?

Glaukón: Mnohem pravdivější.

Sókratés: Nuže a kdyby ho docela nutili hledět do světla samého, že by ho bolely oči a že by se obracel a utíkal k tomu, nač se dovede dívat, a měl za to, že toto je vskutku zřetelnější, než co se mu ukazuje?

Glaukón: Tak jest.

Sókratés: Kdyby pak jej někdo odtamtud násilím vlekl tím drsným a příkrým východem a dříve ho nepustil, až by ho vyvlekl na světlo sluneční, zdali pak by při tom vlečení netrpěl bolestí a nevzpouzel se, a když by přišel na světlo, zdali pak by jeho oči, zalité září nemohly vidět něco bylo jmenováno skutečným světem?

Glaukón: Jistě ne, aspoň ne hned.

Sókratés: Ano, myslím, že by potřeboval si zvyknout, kdyby chtěl uvidět, co je nahoře. A nejprve by zíral nejspíše na stíny a potom na obrazy lidí i ostatních předmětů, zrcadlící se na vodních plochách, později pak na ty předměty samy; dále pak by snesl pohled na tělesa nebeská a na samu oblohu snáze v noci, kdyby se díval na světlo hvězd a měsíce, než ve dne na slunce a sluneční světlo.

Glaukón: Jak by ne?

Sókratés: Konečně pak, myslím, byl by s to, aby popatřil na slunce, ne na jeho obrazy ve vodě nebo na nějaké jiné ploše, nýbrž na ně samo o sobě na jeho vlastním místě, a aby se podíval, jaké je.

Glaukom: Nutně.

Sókratés: A potom již by si o něm učinil úsudek, že ono je, co způsobuje roční počasí a oběh roků a všechno spravuje ve viditelném světě a že je nějak původcem i všeho toho, co viděli tam dole.

Glaukón: Patrně, že by k tomu potom došel.

Sókratés: A což když si vzpomene na své dřívější obydlí a na tamější vědění a tehdejší své spoluvězně, nemyslíš že by sám sebe pokládal za šťastného pro tu změnu, oněch pak by litoval?

Glaukon: Ba jiste...

Sókratés: Uvaž i toto, děl jsem. Kdyby takový člověk sestoupil nazpět a posadil se na totéž místo, zdali by se mu oči nenaplnily tmou, když by náhle přišel ze slunce?

Glaukón: Ba jistě.

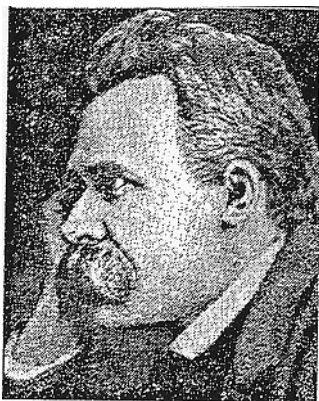
Sókratés: Tu pak kdyby zase musil posuzovat ony stíny a závod s oněmi, kteří zůstali stále vězni, dokud má mžitky před očima a dříve než by se mu oči uklidnily - a toto zvykání by netrvalo zrovna krátce - zdali pak by nebyl k smíchu a zdali by se o něm neříkalo, že přišel z té cesty nahoru se zkaženým zrakem a že to nestojí ani za pokus chodit tam nahoru? A kdyby se někdo pokoušel je vyprošťovat z pout a vést nahoru, zdali pak by ho nezabili, kdyby ho nějak mohli rukama uchopit a zabít?

Glaukón: Dozajista.

Sókratés: Tento tedy obraz, milý Glaukone, připojme celý k tomu, co bylo řečeno nahoře: prostor, jevící se zraku, je jako ten žaláří příbytek a světlo ohně v něm hořícího je síla slunce; k tomu pokládej výstup nahoru a dívání se na věci nahoře za vzestoupení duše do pomyslné oblasti a nechybíš se mého mínění, když si je přeješ slyšet, bůh sám ví, zdali je pravdivé. Nuže jak já to vidím, je to tak : v oboru poznání spatřuje se na konci, a to jen stěží, idea dobra, když však je spatřena, je o ní soudit, že ona je všemu

původcem všeho pravého a krásného, neboť i ve světě viditelném zrodila světlo a jeho pána, slunce, i v oboru pomyslném, kde je sama paní, poskytla lidem pravdu a rozum; jí musí spatřit ten, kdo chce rozumně jednat, ať v soukromí, ať v obci.

FRIEDRICH NIETZSCHE

Soumrak bůžků aneb Jak filosofovat. kladivem In: *Ecce homo*. Praha 1993,
přel. L. Benyovsky

"Rozum" ve filosofii

I

Ptáte se mě, co všechno je u filosofů idiosynkrasií?¹ Například nedostatek jejich smyslu pro dějiny, jejich nenávisť vůči pouhé představě samotného dění, jejich egypticismus. Domnívají se, že nějaké věci prokáží *čest*, když ji odhistorizují *sub specie eternitý*² - když z ní udělají mumii. Všechno, čím se po tisíciletí filosofové zabývali, byly pojmové mumie, z jejich rukou nevyšlo nic skutečně živé. Tito pánové, modloslužebníci *pojmu*, při svém zbožňování usmrcují, vycpávají - jsou tím nebezpeční všemu živému. Smrt, změna, stárí, právě tak jako plození a růst jsou pro ně námitkou - dokonce vyvrácením. Co je, *neděje se.*, co se děje, *není*... Všichni ale přímo zoufale věří ve jsoucí. Protože se ho ale nemohou zmocnit, hledají důvody, proč jim jsoucno není přístupné. "To musí být nějaké zdání, nějaký podvod, že jsoucno nevnímáme: kde

se skrývá ten podvodník?" - "Máme ho," šťastně křičí, "je to smyslovost! Tyto smysly, které i jinak jsou tak nemorální, nás podvádějí o pravém světě. Morálka: pryč od klamu smyslů, od dění, od historie, od lži - historie není nic než víra ve smysly, v lež. Morálka: popírat vše, co věří ve smysly, celý zbytek lidstva: to vše je "lid". Být filosofem, mumií, s hrobařovou mimikou podávat monotono-teismus! - A především pryč s tělem, touto politováníhodnou fixní ideou smyslů! alespoň stíženou všemi chybami logiky, spornou, úplně nemožnou, je-li už tak drzá, aby se stále tvářila jako skutečná!...

Zač vděčím starým

Má nedůvěra k Platónovi jde do hloubky: shledávám ho tak zbloudilým od všech základních instinktů Helénů, tak přemoralizovaného, tak preexistenčně křesťanského - pojem "dobra" má již za pojem nejvyšší - že bych na celý fenomén Platón použil spíše tvrdé slovo "vyšší švindl", nebo slyšíte-li to raději, idealismus - než nějaké jiné slovo. Draze se zaplatilo za to, že tento Atéňan chodil do školy k Egypťanům (nebo k Židům v Egyptě?..). Ve velké osudovosti křesťanství je Platón onou dvojznačností a fascinací zvanou "ideál", která ušlechtilejším povahám starověku umožnila nerozumět si a vstoupit na *most* vedoucí ke "kříži"... A kolik Platóna je ještě v pojmu "církev", ve stavbě, systému a praxi církve! - Mým osvěžením, mou zálibou, léčbou z celého platonismu byl vždy *Thukydides*. Thukydides a snad Macchiavelliův *principe* jsou mi nejbližší svou nepodmíněnou vůlí nic si nepředstírat a vidět rozum v *realitě* - ne v rozumu a tím méně v "morálce"... Z žalostného okrašlování Řeků v ideál, které si "klasicky vzdělaný" mladík odnáší do života jako svou odměnu za gymnaziální drezúru, neléčí nic důkladněji než Thukydides. Musí se obracet řádka za řádkou a číst myšlenky, skryté mezi nimi stejně jako slova: je málo myslitelů tak bohatých na skryté myšlenky. V něm nachází svůj dokonalý výraz *kultura sofistů*, chci říci *kultura realistů*: toto neocenitelné hnutí uprostřed vybuchujícího morálního a idealistického švindlu sokratovských škol. Řecká filosofie jako *dekadence* řeckého instinktu; Thukydides jako velký souhrn, poslední zjevení silné, přísně tvrdé věcnosti, která tkvěla v instinktu starších Helénů. *Zmužilost* před realitou nakonec rozlišuje takové povahy jako

Thukydides a Platón: Platón je před realitou zbabělec - *proto* se utíká k ideálu; Thukydides *se* má v moci, proto si podrží v moci i věci...³

Poznámky

1 idiosynkrasie - nepřekonatelný, pudový odpor; přecitlivělost

2 sub specie aeternity (lat.) - pod zorným úhlem věčnosti

3 V ukázce je pěkně vidět Nietzscheho vlastní stanovisko: člověk se musí naučit žít uprostřed

světa, vyrovnat se svou smyslovostí, neulehčovat si útekem do hotového a přehledného světa, vystát svou "divokost", svou "živočišnost". Svět je proměnlivý, nezřetelný a s jako takovým se s ním musíme naučit zacházet.

OTÁZKY:

1) Jaký je vztah mezi fyzickým a duševním zrakem u Platóna?

2) Charakterizujte pomocí textu základní rysy "pravé poznání"?

3) Co z Platónova obrazu jeskyně vyplývá pro člověka, který má pravé poznání, a jak se k němu budou ostatní lidé chovat (nejde nám o jeskyni, ale o to, co tímto obrazem chtěl Platón říct)?

4) Rozveďte a vysvětlete, co znamená Nietzscheho věta: „Co je, *neděje se*., co se děje, *není*“.

5) Kdo to byl Thukydides a proč jej Nietzsche staví proti Platónovi.

6) Co má podle Nietzscheho společného křesťanství s platonismem?